

VISIONER:

UMEÅ
SKELLEFTEÅ
LULEÅ
BODEN
GÄLLIVARE
KIRUNA

Sammanfattning

Rådet för hållbara städer söker – tillsammans med kommunerna Boden, Gällivare, Kiruna, Luleå, Skellefteå och Umeå – designers, arkitekter, antikvarier och andra aktörer för att på sex unika platser utveckla hållbara, vackra och inkluderande livsmiljöer, på kort och lång sikt.

Visioner i Norr steg 2 – “Visioner” – är en fristående fortsättning på utlysningen *Visioner: i norr* som genomfördes 2022. I *Visioner* skapas förutsättningar för att omhänderta erfarenheter och resultat från *Visioner: i norr* på olika sätt. Genom att utgå från lokala geografier och utmaningar i sex kommuner ska utlysningen leda till konkreta prototyper som bidrar med nya kunskaper, idéer eller arbetssätt. *Visioner* handlar om att gå från ord till handling.

RÅDET FÖR
**Hållbara
städer**

Rådet för hållbara städer är ett myndighetssamarbete med regeringens uppdrag att stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen.

I Rådet för hållbara städer ingår Boverket, Folkhälsomyndigheten, Formas, Myndigheten för delaktighet, Naturvårdsverket, ArkDes, Energimyndigheten, Tillväxtverket, Trafikverket, Vinnova, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd samt länsstyrelserna och Sveriges kommuner och regioner (SKR).

Visioner projektleds av ArkDes och finansieras av Vinnova, Energimyndigheten och Formas.

Bakgrund och syfte

I Norrbotten och Västerbotten pågår just nu några av de största investeringarna någonsin i grön omställning, teknik och infrastruktur. Satsningarna ställer stora krav på fler bostäder, attraktiva livsmiljöer och långsiktig hållbarhet. Hur kan vi skapa hållbara platser och bostäder på kort tid, samtidigt som vi tillvaratar befintliga resurser och skapar långsiktigt goda livsmiljöer med god kvalitet? Hur kan vi arbeta och tänka på nya sätt?

Visioner ingår i Rådet för hållbara städers uppdrag att stödja kommuner i Norrbotten och Västerbotten samt att stärka omställningskraften i frågor om långsiktigt hållbara och goda livsmiljöer. Genom att skapa förutsättningar för nytänkande och innovativa lösningar, ger *Visioner* möjlighet för de deltagande kommunerna att gå från ord till handling.

Utlysningen *Visioner i Norr steg 2* sker i samverkan mellan Rådet för hållbara städer och kommunerna Boden, Gällivare, Kiruna, Luleå, Skellefteå och Umeå. Utlysningen syftar till att skapa nya och kompletterande infallsvinklar, metoder och tankesätt på samhällsbyggnadsprocessen, samtidigt som långsiktiga utvecklings- och förvaltningsstrategier tas fram. *Visioner* vill omhänderta erfarenheter och förslag från *Visioner: i norr* som genomfördes 2022. Genom att utgå från lokala geografier och utmaningsområden ska *Visioner* leda till konkreta prototyper.

Resultat och lärdomar från *Visioner: i norr* (2021–2022) finns dokumenterat i en slutrapport på www.hallbarstad.se

Uppgift

Ett antal kommuner i norra Sverige står idag inför utmaningen att på kort tid tillgodose behovet och efterfrågan av en stor mängd bostäder. Parallellt med att nya bostäder byggs behöver vi skapa goda livsmiljöer. För att göra det krävs kontinuitet, lokal platskännedom och förmågan att integrera olika former av kunskap, perspektiv, förutsättningar och behov: Hur kan vi skapa och förvalta långsiktigt goda livsmiljöer som är resurseffektiva, klimatsmarta och vackra? Med den utgångspunkten fortsätter nu arbetet i *Visioner*. Utlysningen vänder sig till tvärdisciplinära team bestående av minst en person med gestaltungs-kompetens — såsom arkitekt, designer, antikvarie eller konstnär.

Utlysningen består av två faser. Den första fasen utgörs av inventering och analys av platsspecifika utmaningar. Både inventering och analys ska vara tvärdisciplinär, det vill säga bestå av och integrera metoder, kunskaper och perspektiv från olika kunskapsområden. Fas ett innefattar också att utveckla ett förslag på en ny lösning. Det kan exempelvis handla om en föreslagen förändring av den fysiska miljön eller ett nytt arbetssätt som kan testas genom en prototyp. I fas ett ingår även att ta fram en utvecklings- och förvaltningsplan för lösningen.

I fas två ges ett mindre urval av teamen möjlighet att fortsätta arbetet och testa sina förslag genom att utveckla en prototyp. Genom att undersöka och testa i liten skala utforskas nya metoder och tankesätt och baserat på resultaten tas långsiktiga utvecklings- och förvaltningsstrategier fram. Målet är att identifiera viktiga nycklar och tidsdjup för att påskynda en mer hållbar omställning.

Geografi

Varje team kommer att bli tilldelade en kommun att verka i och samarbeta med, med fokus på en specifik geografi och ett utmaningsområde, som respektive kommun valt i samråd med Rådet för hållbara städer. Både geografier och utmaningar är utvalda för att spegla bredden i gestaltad livsmiljö-begreppet. Goda förutsättningar finns för samverkan med lokal- och civilsamhälle. Hur kan just den här geografin med hjälp av arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö gestaltas så att den blir bättre för dig och mig som bor och verkar här, i nutid och i framtid? Likaså, hur genomförs en varsam utveckling över tid med hänsyn till såväl befintliga värden som aktuella samhällsutmaningar, vilket ofta medför komplexa och motstridiga intressen?

Boden: Ödehusen i älv dalen

Förutsättningar: Cirka 25 kilometer norr om Bodens stadskärna passerar Råneå älv, älv dalen. Ett kommun-överskridande landskap som löper från Gällivare i norr till Luleå i öst. Norrbyarna, som byarna längs älv dalen kallas, har ett engagerat civilsamhälle och här bedrivs mataffär och en servicepunkt i samarbete mellan civilsamhälle och kommun. I området finns cirka 550 ödehus, kartlagda genom projektet *Växa Tillsammans*. Ett antal av dessa saknar dessutom kända ägare.

Utmaning: Vilken roll kan det redan byggda spela i framtidens samhällen? Teamet kommer att fokusera på frågan: Hur kan de kartlagda ödehusen användas och bidra till att möta behoven kring bostäder och goda livsmiljöer för både befintliga och nya invånare? Hur kan detta gestaltas med både ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet i fokus?

Gällivare: Älv rummet, Vassara älv

Förutsättningar: Vassaraälv ligger beläget mitt i Gällivare och utgör en möjlig knutpunkt mellan centrumkärnan och tätortens södra delar såsom andra sidan älven, Repisvaara och fjället Dundret. Marken runtom är fördelad mellan privata tomter och sammanhängande kommunägda markområden. Älven är hemvist för värdefulla arter och naturtyper och är utpekad som ett Natura 2000-område. Inom området finns ortens äldsta och viktigaste kulturmiljö och ett uppskattat rekreations- och kulturstråk längst älvkanten.

Utmaning: Hur kan älv rummet med alla dessa befintliga värden stärkas för att bidra till hela Gällivares livsmiljö? Teamet kommer att utforska metoder och angreppssätt för att utveckla och samtidigt tillvarata befintliga odlingslotter, platsen vattennära läge samt tillskapa mötesplatser och låta konst och kultur ta plats i landskapet. Hur kan den framtagna och beslutade utvecklingsplanen för området omsättas till realistiska kvaliteter som är möjliga att genomföra? Vilka delar bör omprövas och vilka bör få leva vidare i kommunens fysiska planering? Hur kan gestaltning av platser och landskap skapa förutsättningar för att stärka utvecklingen av kvalitativa och hållbara boendemiljöer?

Kiruna: Svappavaara

Förutsättningar: 45 kilometer söder om Kiruna ligger Svappavaara, en by med många årsringar. Med anor från 1600-talet, förverkligandet av Ralph Erskines idéer för bostadsbygge i arktiskt klimat på 1970-talet samt omfattande kallställningar av bostäder på 1990-talet, bor det idag 390 personer i lantlig gruvmiljö. Svappavaara ligger i nära anslutning till en stor arbetsplats, har mataffär, skola, sporthall, ungdomsgård och natur samt pendlingsavstånd till Kiruna. Kiruna är Sveriges största kommun och många drömmer om livet utanför stadskärnan. Samtidigt står flera hus öde här.

Utmaning: Är Svappavaara en potentiell resurs för Kiruna kommun att växa bortom stadskärnan? Ett monument över outnyttjade möjligheter? Teamet kommer att fokusera på frågan: hur kan vi i tidiga skeden, genom gestaltningens processer och kraft, stärka livs- och boendemiljöer på landsbygden? Detta för att utifrån befintliga lokala behov och utmaningar, såväl som framtida planer och ambitioner, stärka Svappavaara i att utgöra en attraktiv livsmiljö.

Luleå: Isbanan

Förutsättningar: Runt Luleås centrumhalvö, med avstickare till Bergnäset, Mjölkudden och ön Gråsjälören på andra sidan sundet, sträcker sig en isbana. Isbanan etablerades 2003 och förvaltas av kommunen. Sedan etableringen är isbanan uppskattad av många och ses idag som ett modernt (temporärt) kulturarv. Isbanan – det tillfälligt permanenta rummet?

Utmaning: Att bygga vidare på denna lokala pärla, som varje år drar tusentals människor under vintermånaderna, för att sedan smälta bort under midnattssolen. Trots sin popularitet har isbanans potential inte helt nyttjats under vintertid, och utvecklingsplaner för strandstråket runt omkring har huvudsakligen fokuserat på barmarks-säsongen. Teamet kommer att fokusera på frågan: Hur kan vi genom gestaltning av platsen och dess omgivning höja dess status som modernt kulturarv året runt? Vilka modeller finns det för att stärka systemen för förvaltning och hur kopplar det an till civilsamhällets självorganiserade nätverk som är och kan bli kopplade till platsen?

Skellefteå: Örviken

Förutsättningar: Örviken är en gammal bruksmiljö med tidigare sågverk och industri. Idag ägs marken både kommunalt och privat. Skellefteå kommun ska växa från 72 500 till 90 000 invånare redan år 2030. Det handlar om en befolkningsökning på mer än 16 000 människor på bara åtta år. Detta betyder att Skellefteå har stort behov av bostäder på kort tid. Befolkningsökningen och behovet av bostäder innebär också att fokus behöver läggas på rekreationsområden och andra värden.

Utmaning: Det tidigare bruksmiljön med industribyggnader och dess närhet till vattnet har stor potential att bidra till hållbara och attraktiva livsmiljöer för Skellefteåborna. Teamet kommer att fokusera på frågan: Hur kan området utvecklas och möta behovet av nya hållbara och inkluderande bostäder och mötesplatser samtidigt som kulturmiljön bevaras? Hur ser området ut om 5, 10, 50 år? Vad krävs för att Örviken ska växa stegvis mot en hållbar grön/blå stadsdel? Finns svaren att hämta i den historiska relationen till vattnet eller hur flottningen har ändrat landskapet?

Umeå: Tomtebo strand

Förutsättningar: 3 kilometer från centrala Umeå, alldeles intill Nydalasjön och Universitetsstaden, ligger Tomtebo strand. Den närbelägna Nydalasjön är redan idag ett välbesökt rekreationsområde och gör att förutsättningarna för att interagera området med staden runt om är goda. Ambitionerna är att Umeå kommun ska utveckla Tomtebo strand till en stadsdel som möter framtidens utmaningar. Gestaltningen ska bidra till social hållbarhet, men utbyggnaden kommer att ske i flera etapper under lång tid.

Utmaning: Här finns friluftsområden med bad och skidspår och Umeås största arbetsplatsområde. Hur kan gestaltning och småskaliga tester i nuet användas som verktyg för att identifiera relevanta aktörer? Hur kan man tillsammans skapa en stadsdel som är socialt hållbar över tid? Teamet kommer att utforska metoder för att undersöka hur det kan bli en del av en långsiktig strategi för jämlik tillgång till kvalitativa livsmiljöer.

Förutsättningar:

Sex tvärdisciplinära team ges i uppgift att utforska och lösa komplexa utmaningar tillsammans med kommunerna Boden, Gällivare, Kiruna, Luleå, Skellefteå och Umeå. Målet är att påskynda arbetet med omställningen till ett mer hållbart samhälle. Detta genom att identifiera viktiga nycklar i plats specifika förutsättningar, som leder till resultat och erfarenheter som kan omsättas i större skala.

Teamen ska vara på plats i tilldelad kommun under delar av projektiden. Teamen ska, tillsammans med kommunens projektgrupp och projektledare på ArkDes, komma överens om när teamet ska vara på plats. Vid dessa tillfällen tillhandahålls en fysisk arbetsplats. Teamen kommer att ha tillgång till relevanta underlag, utredningar samt lokala nätverk. Det är positivt om aktivering av platserna sker under arbetets gång.

Till *Visioner* knyts även ett nätverk av praktiker och forskare som stöd åt teamen och kommunerna.

Process:

Projektet består av två faser och innehåller fyra delleveranser. Max tre team kommer att väljas ut och få möjlighet att gå vidare i fas två.

Fas 1:

Delleverans 1: Inventering och analys

Genomföra inventering och analys av plats specifika utmaningar och dess geografi. Både inventering och analys ska vara tvärdisciplinär, det vill säga bestå av och integrera metoder, kunskaper och perspektiv från olika kunskapsområden. Vilka aktörer är berörda och vilka kan knytas till platsens geografi?

Delleverans 2: Utvecklings- och förvaltningsplan version 1

Ta fram en utvecklings- och förvaltningsplan som bygger på inventerings- och analysarbetet. Planen ska föreslå ett antal nyckelhändelser och prototyp/er som ett förslag på en ny lösning. Det kan exempelvis handla om en föreslagen förändring av den fysiska miljön eller ett nytt arbetssätt som kan testas genom en prototyp. Planen ska också beskriva hur och av vem nyckelhändelserna och prototypen kan genomföras.

Fas 2:

Delleverans 3: Prototyp inklusive aktivering

Utveckla utvalda konkreta prototyper tillsammans med experter och kommun. En produktionsplan och budget samt erforderliga tillstånd tas fram. Närvaro på plats från teamet ses som avgörande under själva genomförandet av prototypen.

Delleverans 4: Utvecklings- och förvaltningsplan version 2

Uppdatera utvecklings- och förvaltningsplan, tillsammans med kommunens tjänstepersoner. Uppdateringen ska skapa förutsättningar för kommunen att långsiktigt förvalta och bära innehållet. Uppdateringen baseras på en första utvärdering av effekterna av processen som tagits fram och testats i delleverans 3.

Projekttid:

2024-05-01 – 2025-12-01

Tidsplan

Fas 1: 2024-05-01 – 2025-02-03

Delleverans 1 – Inventering och analys

Delleverans 2 – Utvecklings- och förvaltningsplan version 1

Fas 2: 2025-02-24 – 2025-12-01

Delleverans 3 – Prototyp inkl. aktivering

Delleverans 4 – Utvecklings- och förvaltningsplan version 2

Arvode:

Ett team kommer att väljas ut per kommun. Respektive team kommer att erhålla ett sammanlagt arvode om 600 000 SEK inklusive moms för att genomföra fas ett.

Max tre team kommer att väljas ut och få möjlighet att gå vidare i fas två för fortsatt arbete under 2025 med ett sammanlagt arvode om ytterligare 600 000 SEK inklusive moms med möjlighet till stimulansmedel om cirka 1 000 000 SEK inklusive moms för prototyp.

Arvodet består av ett bidrag som söks i en separat process av tilldelade team. Teamen ska skicka in en ansökan i Vinnovas portal efter att ArkDes meddelat tilldelning. Vinnova kommer att besluta om finansiering med stöd av stödgrunder som beskrivs i [bilaga 1](#). Resor och platsbesök ingår i arvodet och redovisas i den budget som läggs upp i Vinnovas portal efter tilldelningen.

Ansökan och urval

Vem kan ansöka?

Vi söker engagerade och kreativa tvärdisciplinära team för att gemensamt utforska och lösa komplexa utmaningar i kommunerna Boden, Gällivare, Kiruna, Luleå, Skellefteå och Umeå.

Krav för deltagande:

- Teamet är tvärdisciplinärt och består av minst 3 och max 5 personer från minst två olika discipliner. Teamets medlemmar får inte komma från en och samma arbetsplats.
- Minst en av teamets medlemmar ska vara arkitekt, designer, antikvarie, konstnär eller ha snarlik gestaltningskompetens. Övriga teammedlemmar kan ha andra kompetenser såsom stadsplanering, miljövetenskap, samhällsvetenskap, eller andra relevanta områden.
- Minst en av teamets medlemmar ska ha erfarenhet av att handha en projekt- och produktionsbudget.
- I teamet ska det finnas minst två personer med dokumenterad erfarenhet av att genomföra processer med många intressenter och behovsägare. Teamet behöver kunna arbeta lyhört gentemot kommun och samarbeta med medborgare, lokala aktörer samt med tjänstepersoner.

- Teamet ska vara på plats i kommunen under delar av projekttiden. Minst vid två tillfällen men det är positivt om arbete förläggs på plats större delar av tiden. Under fas 2 ses närvaro på plats från teamet som avgörande under själva genomförandet av prototypen.

Det är meriterande om teamet har erfarenhet av att:

- Arbeta utforskande, platsbaserat, inkluderande och tvärdisciplinärt.
- Arbeta med innovation och spekulativ gestaltning.
- Bo eller verka i Norrbotten och/eller Västerbotten, eller erfarenhet av arbete i annan arktisk miljö.

Rådet för hållbara städer uppmuntrar team som präglas av en mångfald av perspektiv och erfarenheter.

Ansökningsprocess:

Utlysningen öppnar: 2024-02-28

Sista ansökningsdag: 2024-04-04

Utvalda team meddelas: ca 2024-04-25

Ansökan:

Er ansökan ska vara oss tillhanda senast den 2024-04-04 kl. 23:59. Den ska skrivas på svenska eller skandinaviska och skickas digitalt till hej.thinktank@arkdes.se. Ansökan skickas som en samlad PDF. Inskickat material får ej överskrida 10 A4-sidor. Material som överskrider 10 A4-sidor kommer ej att ingå i bedömningen. Filstorleken får inte överstiga 10 MB. Ansökan ska innehålla följande:

1. Introduktion. Kort inledning där teamet beskriver anledning till ansökan, hur teamet vill ta sig an projektet och vilken möjlighet teamet har att arbeta på plats. Ange de två geografier ni som team helst vill arbeta med och motivera era val. Obs! Valen och motiveringarna fungerar som underlag för matchning av team och kommun. Vi garanterar inte att utvalda team får de geografier de önskat.
2. Vilka består teamet av? Beskrivning av teamets sammansättning och gemensamma kompetenser. Vem är huvudkontaktperson?
3. Hur vill teamet genomföra projektet? Beskrivning av de metoder och praktiker samt möjliga frågeställningar/ perspektiv som teamet är intresserade av att utforska för fas 1.
4. Dokumentation. Hur ämnar teamet dokumentera sin process?
5. Lärande. Vilken kunskap vill teamet få möjlighet att inhämta och vidareutveckla under projekttiden? Hur sprids denna?
6. Vilka teoretiska och praktiska utgångspunkter har teamet? En kort beskrivning och omvärldsanalys av tre praktiktäna-, undersökande- eller forskningsbaserade referensprojekt som teamet hämtar kunskap ifrån och/ eller bygger vidare på. Projekten kan ha genomförts av teamets medlemmar eller av andra utomstående praktiker eller forskare. Länk till projektrapporter, filmer eller annat material kan infogas om de kompletteras med beskrivande text.
7. CV. Kortfattade CV:n i punktform.
8. Högupplösta bilder på teamets medlemmar, gärna en gruppbild. Bilderna som bifogas ska kunna användas av myndigheterna inom Rådet för hållbara städer och de deltagande kommunerna i kommunikationssyfte. Ange fotograf.
9. Kontaktuppgifter: Företagsnamn, kontaktperson, e-post, telefonnummer och organisationsnummer.

Urvalskriterier:

Ansökan ska ligga i linje med utlysningens mål och syfte och bedöms enligt kriterierna nedan.

Urval av team kommer att ske genom en sammanvägd bedömning av kriterierna.

Potential (viktas 40 procent)

- Potential att adressera aktuella samhällsutmaningar genom teoretiska och praktiska utgångspunkter.
- Potential att gå från ord till handling genom det föreslagna angreppssättet.
- Potential att resultatet bidrar till nya processer, metoder, prototyper och kunskap.
- Potential att inspirera till dialog mellan olika aktörsgupper.
- Potential till att lärdomar och resultat kan tas vidare och spridas efter avslutat projekt.
- Potential att bidra till ökad jämställdhet och inkludering.

Aktörer (viktas 40 procent)

- Teamets sammansättning gällande relevant tvärdisciplinär kunskap.
- Teamets potential att driva inkluderande och utforskande gestaltungsprocesser.
- Hur väl projektteamet är sammansatt med avseende på könsfördelning, inklusive fördelning av inflytande mellan kvinnor och män. Teamets sammansättning gällande mångfald och jämställdhet.

Genomförbarhet (viktas 20 procent)

- Förmåga att genomföra kommunikationsinsatser, dokumentera genomförande och fånga projektresultat.
- Förutsättningar att genomföra arbetet inom tidsramarna.
- Hur teamet inkluderat processer för att främja social hållbarhet inklusive jämställdhet och inkludering.

Förutsättningar för att vi ska bedöma ansökan

Vi kommer endast bedöma fullständiga ansökningar som uppfyller följande formella krav:

- Bidragsmottagare är juridiska personer med svenskt organisationsnummer med filial eller driftställe i Sverige. Endast kostnader som uppkommer i filialens eller driftställets verksamhet i projektet är stödberättigande.
- Ansökan, max 10 sidor, skriven på svenska eller skandinaviska.
- Att ansökan innehåller ovan listade 9 punkter.
- Ansökningarna ska vara inne senast 4 april kl. 23:59 via hej.thinktank@arkdes.se. När ansökningstiden har gått ut kan komplettering av ansökan ej ske annat än på begäran från ArkDes.

Bedömning:

Val av de sex teamen kommer att göras av en bedömningsgrupp bestående av representanter från Boverket, ArkDes, Energimyndigheten, Vinnova och Formas. Ansökningar som inkommit och uppfyller de formella kraven för utlysningen kommer därefter att

bedömas av sakkunniga inom området bestående av vetenskapliga experter samt experter från andra sektorer så som offentlig sektor, näringsliv och civilsamhälle i enlighet med utlysningens syfte och mål.

Beslutet om att bevilja eller avslå en ansökan kan inte överklagas.

Riktlinjer för att söka finansiering i separat process hos Vinnova efter tilldelning

Se [Bilaga 1](#).

Ägande, nyttjande- och upphovsrätt:

Arrangören (Rådet för hållbara städer) innehar den materiella äganderätten till resultat av utlysningen, och har rätt att använda förslag som underlag i det fortsatta arbetet. Förslagsställare innehar upphovsrätten och behåller nyttjanderätten till sina förslag. Förslagsställare äger ej rätt att publicera eller på annat sätt offentliggöra sitt förslag utan godkännande av arrangören.

Kontakt:

Frågor ställs till hej.thinktank@arkdes.se. Ny information, uppdatering och Frågor & Svar publiceras på <https://arkdes.se/utlysningar/visioner-i-norr-steg-2/>